

صلاة الاضلاع

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش : روانشناسی تربیتی

عنوان:

تاثیر آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی در پسران دبیرستانی شهر تهران
(منطقه ۱۳)

استاد راهنما :

دکتر مرجان جعفری روشن

استاد مشاور :

دکتر فاطمه گلشنی

پژوهشگر:

علی آقا محمدی خامنه

تابستان ۱۳۹۰

تقديم به :

روان پاك پدرم كه

ناباورانه رفت

و تقديم به مادر مهربانم كه

صبورانه همیشه همراهم بوده است.

تشکر و قدردانی :

اکنون که به یاری پروردگار مٔان ، نگارش این پژوهش به انجام رسیده است ، جا دارد صمیمانه از زحمات استاد بزرگوارم سرکار خانم دکتر جعفری روشن که صبورانه اینجانب را در امر به انجام رسانیدن این پژوهش یاری فرمودند تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین از استاد ارجمندم خانم دکتر گلشنی که با مساعدت های علمی خویش مرا راهنمایی فرمودند نهایت سپاس و امتنان را دارم.

در اینجا بر خود لازم می دانم که از خانم دکتر حسنی که قبول زحمت فرمودند و داوری این جلسه دفاع را بر عهده گرفتند تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین از زحمات بی دریغ سرکار خانم نیک آمال مدیریت محترم پژوهش که همیشه با خوشرویی مساعدت نموده اند تشکر می نمایم.

در پایان از تمامی کارکنان ، معلمان و دانش آموزان دبیرستان مطهری (منطقه ۱۳) که مرا در این راه همراهی کردند ، تشکر و قدردانی می نمایم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **علی آقامحمدی خامنه** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۶۰۸۰۷۹۱۷۰۰ در رشته روانشناسی تربیتی که در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: **تأثیر آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی پسران دبیرستانی شهر تهران (منطقه ۱۳)** با کسب نمره ۱۸/۷۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :
تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۰

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای علی آقامحمدی خامنه از پایان
نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸/۷۵ بحروف هجده و هفتاد و پنج
صدم و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول : کلیات پژوهش	۱
۱-۱- مقدمه	۳
۲-۱- بیان مسأله	۵
۳-۱- اهداف پژوهش	۶
۴-۱- اهمیت موضوع پژوهش	۷
۵-۱- سوالات و فرضیه های پژوهش	۱۰
۱-۵-۱- سوالات پژوهش	۱۰
۲-۵-۱- فرضیه های پژوهش	۱۱
۱-۲-۵-۱- فرضیه های اصلی پژوهش	۱۳
۲-۲-۵-۱- فرضیه های فرعی پژوهش	۱۳
۶-۱- تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای پژوهش	۱۱
۱-۶-۱- تعاریف نظری متغیرهای پژوهش	۱۱
۱-۱-۶-۱- هوش هیجانی	۱۱
۲-۱-۶-۱- پیشرفت تحصیلی	۱۲
۲-۶-۱- تعاریف عملیاتی متغیرهای پژوهش	۱۲
۱-۲-۶-۱- هوش هیجانی	۱۲
۲-۲-۶-۱- پیشرفت تحصیلی	۱۲
فصل دوم : مرور پیشینه پژوهش	۱۶
۱-۲- مرور مبانی نظری	۱۵
هوش	۱۵
هیجان	۱۶
تاریخچه هوش هیجانی	۲۱
الگوی پنج بخشی هوش هیجانی (بار-آن ۱۹۹۷)	۲۳
پنج حوزه هوش هیجانی گلمن (۱۹۹۸)	۲۴
چهار زمینه هوش هیجانی (برادبری و گریوز)	۲۶
پنج حیطه هوش هیجانی (مایر و سالووی ۱۹۹۶)	۲۶
هفت ویژگی مهم هوش هیجانی (گلمن، ۱۹۹۵)	۲۷
چهار جنبه اساسی هوش هیجانی (سالووی و مایر، ۱۹۹۰)	۲۷
۲-۲- چارچوب نظری پژوهش	۲۹
۳-۲- مرور تحقیقات قبلی (پیشینه پژوهش)	۲۹
فصل سوم : روش پژوهش	۴۱
۱-۳- مقدمه	۳۴
۲-۳- مدل تحقیق	۳۴
۳-۳- روش پژوهش	۳۴
۴-۳- جامعه آماری	۳۴

۳۴	۳-۵- حجم نمونه و روش تعیین آن
۳۵	۳-۶- ابزار پژوهش
۳۵	۳-۶-۱- پرسشنامه هوش هیجانی (برادبری و گریوز)
۳۶	۳-۷- شیوه اجرای پرسشنامه و جلسات آموزشی پژوهش
۴۲	۳-۸- روش های تجزیه و تحلیل داده ها
۵۶	فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش
۴۵	مقدمه
۴۵	۴-۱- توصیف داده ها
۵۷	۴-۱-۱- توصیف نمرات آزمون هوش ریون
۴۶	۴-۱-۲- توصیف نمرات پیشرفت تحصیلی (معدل)
۴۹	۴-۱-۳- توصیف نمرات آزمون هوش هیجانی (مولفه های مختلف)
۵۲	۴-۲- تحلیل داده ها
۶۳	-بررسی فرضیه ۱
۶۵	- بررسی فرضیه ۲
۶۶	-بررسی فرضیه ۱-۲
۶۸	- بررسی فرضیه ۲-۲
۶۹	- بررسی فرضیه ۳-۲
۷۱	- بررسی فرضیه ۴-۲
۷۳	فصل پنجم : تفسیر نتایج پژوهش
۶۰	مقدمه
۶۰	۵-۱- نتیجه گیری
۷۹	۵-۲- محدودیت های پژوهش
۸۰	۵-۳- پیشنهادات :
۶۵	الف) پیشنهادات پژوهشی
۶۶	ب- پیشنهادات کاربردی
۸۳	فهرست منابع

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۴-۱: شاخص های توصیفی نمرات آزمون هوش ریون در دو گروه آزمایش و کنترل ...	۴۵
جدول ۴-۲: شاخص های توصیفی پیشرفت تحصیلی در دو گروه آزمایش و کنترل	۴۷
جدول ۴-۳: شاخص های توصیفی هوش هیجانی در دو گروه آزمایش و کنترل	۴۹
جدول ۴-۴: نتایج تحلیل کواریانس برای نمرات پیشرفت تحصیلی در دو گروه آزمایش و کنترل	۵۳
جدول ۴-۵: نتایج تحلیل کواریانس برای نمرات هوش هیجانی در دو گروه آزمایش و کنترل ..	۵۴
جدول ۴-۶: نتایج تحلیل کواریانس برای نمرات مولفه خودآگاهی در دو گروه آزمایش و کنترل	۵۵
جدول ۴-۷: نتایج تحلیل کواریانس برای نمرات مولفه خودمدیریتی در دو گروه آزمایش و کنترل	۵۶
جدول ۴-۸: نتایج تحلیل کواریانس برای نمرات مولفه آگاهی اجتماعی در دو گروه آزمایش و کنترل	۵۷
جدول ۴-۹: نتایج تحلیل کواریانس برای نمرات مولفه مدیریت رابطه در دو گروه آزمایش و کنترل	۵۸

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
نمودار ۱-۴:	میانگین نمرات آزمون هوش ریون در دو گروه آزمایش و کنترل به تفکیک رشته تحصیلی.....
۴۶	
نمودار ۲-۴:	میانگین نمرات پیشرفت تحصیلی دو گروه آزمایش و کنترل به تفکیک رشته تحصیلی در مرحله پیش آزمون.....
۴۷	
نمودار ۳-۴:	میانگین نمرات پیشرفت تحصیلی دو گروه آزمایش و کنترل به تفکیک رشته تحصیلی در مرحله پس آزمون.....
۴۸	
نمودار ۴-۴:	میانگین نمرات هوش هیجانی در دو گروه آزمایش و کنترل به تفکیک رشته تحصیلی در مرحله پیش آزمون.....
۵۰	
نمودار ۵-۴:	میانگین نمرات هوش هیجانی در دو گروه آزمایش و کنترل به تفکیک رشته تحصیلی در مرحله پس آزمون.....
۵۱	

چکیده

این پژوهش دو هدف عمده را دنبال می‌کند؛ یکی تاثیر آموزش مولفه‌های هوش هیجانی بر افزایش هوش هیجانی و دیگری تاثیر این آموزش بر پیشرفت تحصیلی. به این منظور از پرسشنامه هوش هیجانی برادبری و گریوز (۲۰۰۴) که توسط دکتر گنجی (۱۳۸۴) ترجمه و هنجاریابی شده است، استفاده شد. همچنین معدل کتبی دروس دیمه و خرداد به عنوان ملاک پیشرفت تحصیلی و نمره خام آزمون ریون مندرج در پرونده تحصیلی دانش‌آموزان به عنوان ملاک هوش در نظر گرفته شد. جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانش‌آموزان پسر دبیرستانی پایه دوم منطقه ۱۳ آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ می باشد که با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس، نمونه‌ای ۸۰ نفری از بین آنها انتخاب شدند.

ابتدا نمونه به دو گروه ۴۰ نفری (گروه آزمایش و کنترل) و تا حد امکان همگن از نظر هوشی تقسیم شدند؛ سپس از هر دو گروه پیش‌آزمون هوش هیجانی بعمل آمد و گروه آزمایشی به مدت ۱۶ هفته (۸ جلسه) تحت آموزش مولفه‌های هوشی هیجانی قرار گرفت. سپس از هر دو گروه پس‌آزمون هوش هیجانی بعمل آمد. در این پژوهش از روش آماری آزمون تحلیل کوواریانس دو متغیری استفاده شد و نتایج حاصل به این شرح است:

الف) آموزش مولفه‌های هوش هیجانی در گروه آزمایش که برنامه آموزشی را دریافت کرده‌اند در مقایسه با دانش‌آموزان گروه کنترل که این برنامه را دریافت نکرده‌اند موجب افزایش هوش هیجانی گروه آزمایش شده است.

ب) آموزش مولفه‌های هوش هیجانی در گروه آزمایش که برنامه آموزش را دریافت کرده‌اند در مقایسه با دانش‌آموزان گروه کنترل که این برنامه را دریافت نکرده‌اند موجب افزایش پیشرفت تحصیلی گروه آزمایش شده است.

واژه‌های کلیدی: آموزش، هوش هیجانی، پیشرفت تحصیلی، پسران دبیرستانی

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

محققان به این واقعیت دست یافته اند که در حالیکه هوش عقلانی می تواند درجات آکادمیک را پیش بینی کند ، در بعضی موارد اشکالاتی در این فرایند ایجاد می گردد. چرا که بعضی افراد با داشتن هوش عقلانی شگفت آور ، موفقیت های زیادی در تحصیل کسب نمی کنند و یا با مشکلات زیادی مواجه می شوند. این مهم است که بدانیم چه عواملی دست اندرکارند تا برخی افراد دارای هوشبهر بالا در تحصیل ضعیف عمل می کنند و در کمال تعجب افرادی با هوشبهر متوسط ، عملکرد خوبی دارند.

پژوهشگران علوم تربیتی (خصوصاً روانشناسان تربیتی) در روند پاسخ به این تناقض ظاهری متوجه مبحث انگیزش و هیجان شدند و اصولاً چنین فرض کردند که یکی از مؤلفه های اساسی در روند پیشرفت تحصیلی ، انگیزه و علاقه به یادگیری مطلب درسی می باشد.

علاقه، میل به کاوش، تحقیق، دستکاری و بدست آوردن اطلاعات از چیزهایی که ما را احاطه کرده اند را بوجود می آورد. علاقه زیر بنای میل ما به خلاق بودن ، یادگرفتن و پرورش دادن استعدادها و مهارت هایمان است. علاقه شخصی به يك مطلب ، تعیین می کند که او چقدر به آن توجه می کند ، و تا چه اندازه ای اطلاعات مربوطه را خوب پردازش می کند ، درک می کند و به یاد می آورد. بنابراین ، علاقه یادگیری را تقویت می کند. بدون حمایت علاقه ، به سختی می توانیم زبان خارجی یاد بگیریم، وقت خود را صرف خواندن يك کتاب کنیم ، یا کار جدیدی را بیاموزیم. سپس پژوهشگران به این مطلب پرداختند که چگونه می توان این علاقه به یادگیری را ایجاد و تقویت نمود.

روانشناسان معتقدند که پیش نیاز انگیزش ، هیجان است. هیجانها نظام انگیزشی نخستین را تشکیل می دهند . (تام کینز ۱۹۶۲ ، ایزارد ۱۹۹۱) بنابراین اگر هیجان را کنار بگذاریم ، انگیزش را کنار گذاشته ایم.

هر چه ما با انرژی بیشتری مطالعه کنیم بهتر می آموزیم و هر چه انگیزه ما قویتر باشد این انرژی بیشتر خواهد بود. از آنجا که هیجان پیش نیاز انگیزه محسوب می شود ، هرچه هیجان ما بیشتر در جهت افزایش انگیزه یادگیری باشد ، انتظار داریم که روند یادگیری ها بهتر شود. مثلاً احساس علاقه يك هیجان ایجاد می کند که بر انگیزش ما برای یادگیری تأثیر می گذارد.

سوالاتی از قبیل : کی شروع به مطالعه می کنیم ، چه مدت درس می خوانیم ، چه درسی می خوانیم و کی به مطالعه خاتمه می دهیم ، سوالاتی هستند که مبحث انگیزش به آنها پاسخ می دهد.

در ضمن مبحث انگیزش ، به سوالات دیگری نیز پاسخ می دهد از قبیل اینکه : چرا بعضی فعالانه مطالعه می کنند و بعضی بی حالند ؟ یا اینکه يك نفر در مواقعی فعال ولي در مواقع دیگر نافع است ؟

بطور مسلم پیشرفت تحصیلی علاوه بر هوش عقلانی به کیفیت و کمیت رفتار یادگیری نیز بستگی دارد. هر چه هیجان ما مناسبتر و بالطبع انگیزش ما برای یادگیری بیشتر باشد، کمیت یادگیری بالا می رود و ما زمان بیشتری را به یادگیری اختصاص می دهیم. البته علاوه بر کمیت رفتار یادگیری ، کیفیت آن نیز مهم است . اینکه شخص یادگیرنده با توجه ، تمرکز ، دقت و درک بالا به یادگیری بپردازد و مطالب را بهتر به حافظه بسپارد نیز در روند یادگیری و پیشرفت تحصیلی اهمیت به سزایی دارد. در یکی دو دهه اخیر روانشناسان بیشتری در مورد این مطلب تحقیق می کنند که شناخت و کنترل هیجانها می تواند روی کیفیت یادگیری و بالطبع پیشرفت تحصیلی تأثیر به سزایی داشته باشد.

خوب تا اینجا طبیعی و تقریباً بدیهی به نظر می رسد که هر چه انگیزه ما برای یادگیری بیشتر باشد پیشرفت تحصیلی ما بیشتر خواهد بود. همچنین اگر بر اساس نظر روانشناسانی چون جان مارشال ریو^۱ (۲۰۰۱) بپذیریم که پیش نیاز انگیزش ، هیجان است ؛ پس انتظار داریم که هیجان نقش مهمی در یادگیری داشته باشد یعنی اگر بتوانیم هیجانهای خود را به صورت ارادی کنترل کنیم می توانیم موجب افزایش یادگیری خود شویم و یا اگر بتوانیم هیجان های دیگران را کنترل نمائیم می توانیم یادگیری دیگران را نیز افزایش دهیم.

هیجان طبق نظر ریو دارای چهار جنبه : شناختی ، فیزیولوژیکی ، هدفمند و اجتماعی می باشد. پس اگر این نظریه را که مورد قبول بسیاری از روانشناسان است ، بپذیریم ؛ از آنجا که هیجان دارای بعد شناختی می باشد پس منطقی به نظر می رسد که انتظار داشته باشیم مقدار زیادی از تجربه هیجانی را بتوانیم به صورت کلاسیک آموزش دهیم؛ حداقل به اندازه ای که بتوانیم افکار ، عقاید و شیوه های تفکرمان را به صورت ارادی کنترل نمائیم.

بسیاری از روانشناسان هوش را توانایی سازگاری با محیط تعریف می کنند. جالب است که روانشناسان فایده هیجانها را نیز کمک به انسان جهت سازگاری با محیطش می دانند. پس وظیفه هیجان این است که ما را آماده می سازد تا به صورت موفقیت آمیز عمل کنیم.

با توجه به مطالب فوق ، تعریف هوش و فایده هیجانها شبیه یکدیگرند و از همین شباهت ، مفهوم نسبتاً جدید «هوش هیجانی»^۲ در یکی دو دهه اخیر بین روانشناسان مطرح شده است. در فصل دوم با تفصیل بیشتر به این مبحث (هوش هیجانی) خواهم پرداخت؛ در اینجا به يك تعریف کلی بسنده می کنم :

^۱ - Reeve, John Marshall

^۲ - emotional intelligence

هوش هیجانی توانایی درک و کنترل هیجانات خود و دیگران می باشد .
(پیتر سالووی و جان مایر^۱ ۱۹۹۵)

روند کلی این پژوهش هم این است که هوش هیجانی بالاتر احتمالاً به یادگیری بهتر و در نتیجه نمرات بالاتر منتج می شود و مهمتر اینکه هوش هیجانی قابل آموزش و افزایش می باشد.

در این پژوهش روند آموزش هوش هیجانی به چهار فصل تقسیم می شود :

فصل اول : شناسایی حالات هیجانی (خود و دیگران)

فصل دوم : درک علل ، عواقب و طرز کار هیجانها

فصل سوم: تنظیم و کنترل هیجان های (خود و دیگران)

فصل چهارم : استفاده مؤثر از هیجانها برای تقویت یادگیری

۱-۲- بیان مسأله

تاکنون پژوهش های نسبتاً زیادی از نوع همبستگی در مورد رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در داخل و خارج کشور انجام شده است که اکثر آنها منتج به رابطه معنی دار مثبت بین این دو متغیر شده اند. به عنوان مثال ، الیاس و همکاران (۱۹۹۷) در پی انجام مطالعاتی دریافتند که مهارت های هیجانی می توانند تأثیرات دراز مدت بر موفقیت تحصیلی داشته باشند.

همچنین استوارت (۱۹۹۶ به نقل از بار – آن ۱۹۹۹) طی تحقیقی به این نتیجه رسید که بین دانشجویان گروه موفق به لحاظ تحصیلی و گروه ناموفق ، تفاوت معنی داری در نمره هوش هیجانی وجود دارد (توضیحات کاملتر و مثالهای بیشتر در پیشینه پژوهش)

اما پژوهش از نوع شبه آزمایشی و به ویژه آزمایشی در رابطه با آموزش مولفه های هوش هیجانی و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی و یادگیری کمتر انجام شده است ، چنانچه در جستجوی پایان نامه های داخلی تنها دو مورد یافت شد و در منابع خارجی نیز این نوع پژوهش ها نسبت به پژوهش های از نوع همبستگی بسیار کمتر می باشد.

در منابع داخلی خانم حسینی (۱۳۸۴) از دانشگاه علامه طباطبائی طی پژوهشی به این نتیجه رسید که آموزش هوش هیجانی در بهداشت روانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر دبیرستانی شهر تهران تأثیر معناداری دارد.

همچنین خانم نیکوگفتار (۱۳۸۵) از دانشگاه تربیت مدرس نیز طی تحقیقی به این نتیجه دست یافت که آموزش هوش هیجانی در پیشرفت تحصیلی و سلامت عمومی دانش آموزان نقش موثری دارد.

^۱ - Peter Salovey & John Mayer

در منابع خارجی ، گلמן (۱۹۹۵) با ارائه نتایج ارزیابی های عینی متعدد در زمینه بهبود چشمگیر و گسترده آموزش های هیجانی تصریح می کند که برنامه آموزش مهارت های هیجانی ، توانایی یاددهی مدارس را نیز افزایش می دهد.

گری (۲۰۰۵) ، پارکر و همکاران (۲۰۰۴) ، هونبر (۲۰۰۴) ، یوچی سان (۲۰۰۳) ، شولتز و همکاران (۲۰۰۴) ، داروین (۲۰۰۹) و آدیمو (۲۰۱۰) نیز طی تحقیقاتی به نتایجی مشابه با گلמן دست یافتند. (توضیحات کاملتر در پیشینه پژوهش)

پژوهش حاضر به دنبال یافتن جواب این سوال است که : تا چه میزان می توان با تدوین یک دوره آموزشی منسجم و اجرایی آن ، هوش هیجانی را افزایش داد و این افزایش هوش هیجانی چه میزان در پیشرفت تحصیلی تاثیر می گذارد. پژوهش حاضر از نوع شبه آزمایشی است و مداخله آزمایش آن دوره آموزشی هوش هیجانی می باشد که هر چند بصورت گروهی است ولی با تاکید به آموزش فردی و تمرینات عملی انجام می شود. در صورتی که با پرورش هوش هیجانی بتوان موجب پیشرفت تحصیلی دانش آموزان شد کمک قابل توجهی به آینده آموزش و پرورش می شود. بنابراین پژوهش حاضر به دنبال تاکید بیشتر بر رابطه احتمالی بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی می باشد و هم اینکه هوش هیجانی آموزش پذیر است.

۱-۳- اهداف پژوهش

الف) اهداف کلی :

۱- تعیین تاثیر آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رشته های ریاضی و انسانی

۲- تعیین تاثیر آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر هوش هیجانی دانش آموزان رشته های ریاضی و انسانی

ب) اهداف خاص :

۱- توصیف میزان هوش هیجانی (مؤلفه های مختلف) در دو گروه دانش آموزان ریاضی و انسانی قبل از آموزش (مؤلفه های مختلف هوش هیجانی)

۲- مقایسه میزان هوش هیجانی (مؤلفه های مختلف) در دو گروه دانش آموزان ریاضی و انسانی قبل از آموزش (مؤلفه های مختلف هوش هیجانی)

۳- توصیف میزان هوش هیجانی (مؤلفه های مختلف) در دو گروه دانش آموزان ریاضی و انسانی بعد از آموزش (مؤلفه های مختلف هوش هیجانی)

۴- مقایسه میزان هوش هیجانی (مؤلفه های مختلف) در دو گروه دانش آموزان ریاضی و انسانی (بصورت مجزا) قبل از آموزش (مؤلفه های مختلف هوش هیجانی) با بعد از آن.

- ۵- مقایسه میزان هوش هیجانی (مؤلفه های مختلف) در کل دو گروه دانش آموزان ریاضی و انسانی قبل از آموزش (مؤلفه های مختلف هوش هیجانی) با بعد از آن.
- ۶- بررسی تاثیر آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر مؤلفه های مختلف هوش هیجانی (بطور مجزا) در دانش آموزان رشته های ریاضی و انسان

۴-۱- اهمیت موضوع پژوهش

پیشرفت تحصیلی ملاک نسبتاً خوبی برای یادگیری است و بهبود یادگیری از مهمترین موضوعات روانشناسی تربیتی می باشد. بسیاری از پژوهشگران رابطه معنادار مثبتی بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی یافته‌اند. بطور مثال: گلمن (۱۹۹۵)، الیاس و همکاران (۱۹۹۷)، استوارت (۱۹۹۶)، بار-آن (۱۹۹۸)، داروین و همکاران (۲۰۰۹)، آدیمو و همکاران (۲۰۱۰)، پارکر و همکاران (۲۰۰۴)، شولتز و همکاران (۲۰۰۴)، جلالی (۱۳۸۳)، رضویان شاد (۱۳۸۴) مردعلی (۱۳۸۸). اگر پژوهش‌های آزمایشی و شبه آزمایشی نتایج پژوهش‌های از نوع همبستگی را تأیید نمایند بر قوت پژوهش‌های پیشین افزوده خواهد شد و رابطه علت و معلولی این دو متغیر (هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی) بیشتر به اثبات خواهد رسید. همچنین پژوهشگر در پی آن است که با تدوین یک دوره آموزشی منسجم نشان دهد که می توان به احتمال زیاد، هوش هیجانی را به کمک آموزش به میزان قابل توجهی افزایش داد. در صورتیکه با پرورش هوش هیجانی بتوان موجب پیشرفت تحصیلی دانش آموزان شد کمک قابل توجهی به آینده آموزش و پرورش می شود.

بطور قطع هیجانهای منفی تأثیری مخرب بر تحصیل دانش آموزان می گذارد و شناسایی و دفع و کنترل این هیجانها تأثیر مثبت مهمی بر تحصیل یادگیرندگان می گذارد. از سویی دیگر، نقش هیجانهای مثبت - مجموعه احساساتی همچون شوق و ذوق و اطمینان- را در پیشرفت تحصیلی در نظر بگیرید؛ مسلماً تقویت این هیجانها نیز می تواند تأثیر مثبت زیادی بر تحصیل دانش آموزان داشته باشد.

اینکه هیجانهای ما تا چه حد با توانایی فکر کردن و برنامه ریزی کردن، انجام تمرینهای بسیار برای دستیابی به هدفی دور، حل مشکلات و امثال آن همسو شوند، یا آنها را بهبود بخشند، مشخص می کند که توانایی ما برای استفاده از توانایی های ذهنی خود چقدر است و به این ترتیب، نحوه عملکرد ما را تعیین می کند. احساس اشتیاق و لذت یا حتی سطح بهینه اضطراب به میزانی که ما را در انجام کارهایمان برانگیزد، به سوی پیشرفت و تعالی هدایتان می کند. به همین دلیل است که دکتر گلمن^۱ (۱۹۹۵) می گوید:

^۱ - Golman , Daniel , PH.D

«هوش هیجانی استعدادی برتر است ، قابلیت‌هایی است که بر سایر توانایی‌های ما تأثیر عمیق ، تسهیل‌کننده یا باز دارنده بر جا می‌گذارد».

دکتر دیوید هامبورگ^۱ (۲۰۰۰) اشاره می‌کند که در میان تمام آنچه که برای بهره بردن از مدرسه ضروری اند باید از توانایی در زمینه « به تعویق انداختن کامیابی ، احساس مسئولیت اجتماعی به صورتی مناسب ، اعمال کنترل بر عواطف خود و داشتن نگرشی خوش بینانه» نام برد ؛ که به بیان دیگر ، همان هوش هیجانی است.^۲

از آنجا که پژوهنده تجربه ۱۴ سال تدریس در دبیرستانهای تهران را دارد و در این مدت از تجارب معلمان دیگر نیز مطلع می‌باشد، دریافته است که در مدارس تهران در مورد آموزش هوش هیجانی یا اصلاً اقدامی نمی‌شود و یا اقدامات ناکافی و سلیقه‌ای می‌باشد. امید می‌رود این پژوهش گامی باشد در جهت اقدام به آموزش هوش هیجانی در مدارس به صورت اصولی و توسط افراد مطلع .

به عنوان مثال ، آموزش «کنترل تکانه» در ابتدایی ترین سال‌های مدرسه لازم است؛ چه در صورت فقدان این توانایی ، کودکان در عطف توجه به آنچه معلم تدریس می‌کند مشکل خاصی پیدا می‌کنند و از این رو ، در یادگیری و کسب نمره خوب از دیگران عقب می‌افتند.

به طور خلاصه ، مطلوب ترین حالت برنامه‌های سوادآموزی هیجانی آن است که در سنین کم آغاز شوند ، با سن دانش آموزان تناسب داشته باشند ، در خلال تمام سال‌های مدرسه تداوم پیدا کنند و به صورت تلاش‌هایی یکپارچه از سوی خانه ، مدرسه و اجتماع اعمال گردند. (گلمن ، ۱۹۹۸).

براساس تحقیقات دکتر گلمن (۱۹۹۸) موفقیت در مهار هیجان‌ها موجب افزایش توانایی تمرکز بر تکلیف در دست انجام و عطف توجه و افزایش نمره‌ها در آزمون‌های پیشرفت تحصیلی می‌شود.

در زمانی که دانش آموزان بسیاری ، فاقد مهارت‌های لازم برای کنار آمدن با ناراحتی‌های خود ، گوش کردن یا تمرکز حواس ، احساس مسئولیت کردن در مورد تکالیف خود ، یا اهمیت دادن به آموزش خویشند ، هر آنچه که این مهارت‌ها را پرورش دهد ، به پیشرفت تحصیلی آنان کمک خواهد کرد. از این نظر ، سوادآموزی هیجانی توانایی‌یاددهی مدارس را افزایش می‌دهد.

حتی در شرایط بحران و کاستن از بودجه‌ها هم می‌توان چنین استدلال کرد که این برنامه‌ها ، به معکوس کردن روند افت تحصیلی و تقویت مدارس در انجام مأموریت اصلی خود کمک می‌کنند و از این رو ارزش سرمایه‌گذاری را دارند. (گلمن ، ۱۹۹۸)

^۱ - David Hamburg

^۲ Hamburg, Today's children, PP.171-2

تراویس برادبری و جین گریوز^۱ (۲۰۰۵) معتقدند که کنترل هیجانهای خود چهار فایده اصلی دارد :

- ۱- کنترل سطوح برانگیختگی برای به حداکثر رساندن عملکرد
- ۲- پشتکار داشتن ، به رغم دلسردی و وسوسه.
- ۳- جلوگیری از واکنش های مخرب در مقابل تحریک.
- ۴- عملکرد صحیح ، به رغم فشارهای وارده.

همچنین این دو دانشمند معتقدند که استفاده مؤثر از هیجانها منجر به تقویت کارآیی خواهد شد (برادبری و گریوز ، ۲۰۰۵)

ضمناً برادبری و گریوز به دو نکته اساسی اشاره می کنند :

- ۱- هیجانها و نحوه واکنش شما به آنها تا حد قابل توجهی یادگرفتنی است.
  - ۲- کنترل احساس و واکنش در دست خودتان است .(هوش هیجانی ، برادبری)
- هوش هیجانی و اهداف رابطه ای دوسویه دارند؛ از یک طرف استفاده از عواطف برای تعیین اهداف و نیل به آنها بسیار مؤثر است و از طرف دیگر اهداف واقعی به ما انگیزه می دهند و هیجانهای مثبت در ما ایجاد می کنند. ضمناً افزایش خودآگاهی(یکی از چهار محور اصلی هوش هیجانی) منجر به تصمیم گیری با اشتباهات کمتر و متمرکز باقی ماندن می شود. ایجاد و تقویت هیجانهای مناسب منجر به انگیزه مشخص یادگیرنده برای رسیدن به هدف یادگیری می شود ، که به آن «انتظار» می گویند.

انتظار بر توجه ، رمزگردانی و سازمان پاسخها تأثیر می گذارد. یک انتظار ، آمایه (Set) مداومی است که متوجه تکمیل هدف است و یادگیرنده را قادر می سازد تا بروندهای هر مرحله پردازش را انتخاب کند. (مفهوم انتظار استیسی ۱۹۷۲)

اطلاعی که به یادگیرنده خبر می دهد که او به هدفش رسیده ، یا چقدر به آن نزدیک شده است ، تأثیر تقویتی دارد.

تحقیقات نشان داده است که دوره های آموزش بر مبنای هوش هیجانی در مقایسه با سایر دوره های آموزشی بر مبنای غیرهوش هیجانی تقریباً ۸ برابر بازگشت سرمایه دارند؛ بنابراین بسیار مقرون به صرفه است (گلن ۱۹۹۸).

در ضمن شناخت و عاطفه مستقل از یکدیگر نیستند.

عاطفه خوب ← تفکر خوب

یکی از تعاریف ساده هوش هیجانی عبارت است از شناخت آنچه باعث احساس خوب و بد در درون ما می شود، و اینکه چگونه از احساسات بد به احساسات خوب برسیم. (استیو هین،

---

¹ Bradberry , Travis, PH.D & Griaves , Jean , PH.D

۱۳۸۴) و آدم ها هنگامی که حال خوشی داشته باشند ، استدلال ، استنتاج و حل ابتکاری مسائل را بهتر انجام می دهند . (سالویی ، مایر و گلن ، ۱۹۹۵)

حال اگر در این پژوهش به این نتیجه برسیم که آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی تاثیر مثبت دارند پس تلویحاً این نتیجه حاصل می شود که در آموزش نباید تنها به مطالب درسی اکتفا کرد ، بلکه باید در بالا بردن هوش هیجانی دانش آموزان نیز اقدامات لازم را انجام داد. خوشبختانه هوش هیجانی قابل یادگیری است و می توان از طریق آموزش و تمرین آن را بهتر کرد.

۵-۱- سوالات و فرضیه های پژوهش

۱-۵-۱- سوالات پژوهش

- ۱- هوش هیجانی (مؤلفه های مختلف) در دو گروه دانش آموزان ریاضی و انسانی قبل از آموزش (مؤلفه های مختلف هوش هیجانی) به آنها چگونه توصیف می شود ؟
- ۲- هوش هیجانی (مؤلفه های مختلف) در دو گروه دانش آموزان ریاضی و انسانی بعد از آموزش (مؤلفه های مختلف هوش هیجانی) به آنها چگونه توصیف می شود؟
- ۳- آیا آموزش هوش هیجانی در دو گروه دانش آموزان انسانی و ریاضی (بطور کلی) بر پیشرفت تحصیلی این دو گروه تاثیر دارد ؟
- ۴- آیا آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر هوش هیجانی کل دانش آموزان رشته های ریاضی و انسانی تاثیر دارد ؟
- ۵- آیا آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر مؤلفه خود آگاهی دانش آموزان رشته های ریاضی و انسانی تاثیر دارد ؟
- ۶- آیا آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر مؤلفه خود مدیریتی دانش آموزان رشته های ریاضی و انسانی تاثیر دارد ؟
- ۷- آیا آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر مؤلفه آگاهی اجتماعی دانش آموزان رشته های ریاضی و انسانی تاثیر دارد ؟
- ۸- آیا آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر مؤلفه مدیریت رابطه دانش آموزان رشته های ریاضی و انسانی تاثیر دارد ؟